ANαliZA

časopis za kritično misel

Letnik 1, številka 3-4, december 1997 · ISSN 1408-2969

DIALOG

Tine Hribar, Bojan Borstner

O treh kardinalnih napakah in treh krucialnih zmotah

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani; Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru

Citiranje: Tine Hribar in Bojan Borstner, »O treh kardinalnih napakah in treh krucialnih zmotah«, *Analiza: časopis za kritično misel* 1, št. 3-4 (1997): 47–50.

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva 4.0 Mednarodna (CC BY 4.0), https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sl.

Izdajatelj: Društvo za analitično filozofijo in filozofijo znanosti, Ljubljana.

Elektronska različica je bila leta 2026 rekonstruirana iz izvirnih stavnih datotek in preverjena s tiskano izdajo. Številke strani ustrezajo tiskani izdaji; prelomi strani znotraj prispevka se lahko nekoliko razlikujejo.

Tine Hribar **Bojan Borstner**

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru

O TREH KARDINALNIH NAPAKAH IN TREH KRUCIALNIH ZMOTAH

V **Anαlizi** 1/1997/1 je bil pod zgornjim naslovom, ki sicer izhaja iz mojega neobjavljenega teksta, objavljen tekst Bojana Borstnerja s podnaslovom "Odgovor na nekatere teze Tineta Hribarja v tekstu POMEN OBJEKTIVNE REALNOSTI, ki je bil predstavljen na kongresu Slovenskega filozofskega društva 21. novembra 1996 v Ljubljani" . Svoje besedilo mi je Bojan Borstner poslal kmalu po kongresu in razumel sem ga kot osebno pismo meni, zato sem Borstnerju tudi odgovoril z naslednjim povratnim pismom:

Tomišelj, 18. 2. 97

Spoštovani kolega Bojan Borstner,

z zanimanjem sem prebral Vaš tekst (komentar) k moji skici analize in interpretacije odlomka iz Vašega članka **Descartes: Zakaj Bog ni goljuf?** (Filozofija na maturi 2/1995/2-3), ki sem jo, med drugim, pripravil za nastop na lanskem simpoziju o Descartesu v okviru Slovenskega filozofskega društva. Odpirate in rešujete vrsto vprašanj, a začniva na začetku, pri kategorialni sintagmi "objektivna realnost".

Nedvomno dejstvo, izhajajoče iz zgodovine filozofije, je, da v tej Descartesovi sintagmi besede **realnost** ne moremo in ne smemo zamenjati ali nadomestiti z besedo oz. pojmom **dejanskost**. Kajti za Descartesa je dejansko isto kot "aktualno ali formalno", ne pa isto kot realno. Realno in realnost mu pomenita stvar in tisto, po čemer in v čemer stvar je stvar, se pravi, slovenski izraz je nekoliko neroden, stvarnost stvari, stvarnost v smislu bistva bivajočega.

In **objektivno** za Descartesa ni objektivno v današnjem pomenu, marveč je **predstavno, pred-stavljeno, pred-stava**, se pravi, govorjeno v današnjem jeziku, znotraj, ne pa zunaj subjekta, torej "subjektivno".

Skratka, **objektivna realnost** je pri Descartesu po pomenu čisto nasprotje od te-

ga, kar danes razumemo pod to sintagmo. Če izhajamo, za ponazoritev, iz tega, kar nam pomeni +, v tej zvezi Descartesov + torej ni plus, marveč - (minus). Ko sem Vam izročil svoj tekst, ste mi rekli približno takole: glavno je, da se račun izide, same besede niso tako zelo pomembne. Torej: glavno, da znamo računati (misliti). Vendar Vam jaz ne očitam, da ne znate računati (seštevati ali odštevati) ali da se motite pri računanju. Pač pa Vam očitam, da narobe berete znake, drugače rečeno, (algoritemske) ukaze. In da zato delate napake kljub temu, da znate odlično računati. Veste, da 3+2=5 in da 3-2=1. Toda, ker + berete kot -, namesto pravilnega rezulta 5, dobivate napačen razultat 1.

In to je temeljna usoda analitične filozofije. Filozofije, ki se zaradi odlične usposobljenosti v računanju obnaša naduto do temeljnih filozofskih vprašanj, kakršna je zastavil Heidegger. K temu, da sem se sploh lotil vašega članka, me je spodbudil naslednji Uletov zapis na zavihku Vaše knjige **Problemi realizma**: "Borstnerjevo delo predstavlja pomembno novost v razvoju slovenske filozofije, kjer so bile ontološke razprave omejene na ponavljanje nasprotij med heglovstvom in heideggerjanstvom brez večjih inovacij ..." Kakor da gre za tehnologijo, ne pa za stvar samo oz. resnico.

Ob tem boste najbrž razumeli, da ne moreva nadaljevati, če se ne sporazumeva glede izhodišča samega. To pomeni, dokler ne uvidite (načeloma bi bilo mogoče, da seveda jaz napak vidim, toda v obravnavanem primeru gre res, o tem sem povsem prepričan, za čisto terminološki fakt iz zgodovine filozofije), kakšen je pravi pomen Descartesove sintagme **objektivna realnost**, ne moreva naprej. Če pa tu najdeva skupen jezik, potem sem z veseljem pripravljen razpravljati o vsem, česar se lotevate v pismu. In seveda navajati tudi ustrezno literaturo: kot so specialni filozofski historični slovarji o sholastični terminologiji, iz katere izhaja Descartes itn. Da sva še pri prav prvih osnovah, mi potrjuje tudi to, da v svojem pismu (2. stran, 3. vrstica) še zmerom govorite o "formalni dejanskosti", kar bi bil za Descartesa nemogoč izraz: čisti, tavtološki pleonazem.

Tu, v pismu, sintagme **objektivna realnost** podrobneje ne obravnavam; navedel sem le rezultate ugotovitev začetnih (71-80) strani moje razprave **Objektivna realnost ideje Boga** (*Phainomena* 5/1996/17-18), saj nima smisla ponavljati reči, ki so Vam že dostopne. Res pa iz Vašega pisma ni razvidno, ali ste prebrali mojo razpravo ali ne, se pravi to, kar je tu v razviti obliki; tiste tri strani, ki sem Vam jih dal, pa predstavljajo le aplikacijo (ker je v času kongresa revija že izšla, nisem hotel le ponavljati že objavljenega) poprej razvitega.

Glede samega mojega nastopa. Res mi ni šlo za Vas osebno, tudi omenil Vas nisem (tudi zaradi tega ne, ker Vas v dvorani nisem opazil, čeprav sem pričakoval, da boste navzoči), dokler me v razpravi predsedujoči Marko Uršič ni pozval, naj vendarle povem ime, ker da sicer, ker nadaljujemo razpravo brez imena, vsi ravnamo neetično. V objavljeni razpravi obravnavam le nedoslednosti in napake v Simonitijevem prevodu **Meditacij**, Vas pa ne omenjam. Vseeno se Vam opravičujem, saj nisem povsem prepričan, da je bilo prav, ko sem popustil zahtevam predsedujočega.

S spoštovanjem in lep pozdrav

Očitno je, da sem pismo koncipiral kot uvod v daljše dopisovanje. Vendar je takšno po meni predvideno nadaljevanje razprave Borstner s svojim pismom (predlagam, da objavite tudi to kratko pismo) z dne 18. marca 1997 v bistvu, ko se sklicuje na "nezainteresiranost", prekinil. Sam sem še vedno pripravljen nadaljevati vsebinsko, tudi terminološko, kajpada, razpravo, seveda pa to nadaljevanje ni odvisno samo od mene. Skratka, čakam na zaresen Borstnerjev odgovor.

Spoštovani kolega Tine Hribar!

Naprej hvala za Vaš odgovor z dne 18. 2. 1997. Pismo je do mene potovalo kar dolgo, saj sem ga dobil šele včeraj. To se mi je zdelo pomembno zapisati, da ne bi imeli občutka, da poskušam dialog zavreti ali ga celo prekiniti.

Najprej bom začel na koncu Vašega pisma. Nisem zamerljiv in tudi Vaše kritike ne jemljem osebno. Menim, da sta za razvoj filozofije kritika in dialog nujno potrebna. Vzrok za to, da nisem bil prisoten na Vašem predavanju na Kongresu, je neurejen cestni križ, saj moram potovati v Ljubljano čez Jezersko in Avstrijo. In tistega dne je bila na cesti podrta smreka, kar mi je vzelo debeli dve uri časa in sem zamudil na Kongres. Toliko o teh bolj osebnih stvareh.

Sedaj pa k filozofskim problemom. Šele ob prebiranju Vašega pisma sem ugotovil, kje je vzrok najinega nestrinjanja. To ni razlaga objektivne realnosti, ki ste jo v *Phainomena* zelo dobro opravili in s katero vsekakor soglašam (tekst sem z zanimanjem prebral, čeprav je res, da je bil dosegljiv meni kot naročniku šele konec januarja), ampak moja sintagma objektivna dejanskost - formalna dejanskost. Najprej je potrebno povedati to, da objektivna dejanskost ni prevod kakršnegakoli Descartesovega izraza, ampak je moja skovanka, v kateri sem poskušal po analogiji ohraniti tisto, kar velja za odnos npr. ideje Boga in Boga samega. Objektivna dejanskost je torej izraz, s katerim sem poskušal opisati dejanskost tistega, kar je kontingentno, ustvarjeno (obstoj le tega je odvisen od stvarnika). Dočim pa mi je izraz formalna dejanskost služil kot opis dejanskosti Boga. Ko sem ponovno prebiral tekst "Descartes: Zakaj Bog ni goljuf?", sem ugotovil, da na tistem mestu, ki ga Vi omenjate v kritiki, dejansko nisem storil tistega, kar mi očitate, sem pa to storil na drugem mestu, čeprav tam nehote, ko sem zapisal, da "zaznava barve mora imeti vzrok, ki ima vsaj toliko formalne dejanskosti, kot ima zaznava vsebine (objektivne dejanskosti)". (str. 29)

Na tej točki bi se dotaknil še Vaše podmene o "pravilnosti in nepravilnosti" prebiranja znakov. Res sem kriv za "neustrezno" skovanko, ki (pre)hitro zapelje bralca in bom, če bom še pisal o teh stvareh (materialov imam kar dosti), to vsekakor spremenil.

Za konec pa še o tem, da se analitična filozofija ne ukvarja s problemi in vprašan-

ji, katere je razdelal in zastavljal Heidegger. To do neke mere drži (čeprav tudi to ni čisto res), da pa se obnaša naduto, je pa nekaj, kar zagotovo ne drži. Iz dejstva, da nekdo sprašuje na svoj (sebi lasten) način, nikakor ne morete izpeljati Vaše trditve o nadutosti. Upravičeni bi bili trditi, da je to na primer nezainteresiranost.

Z odličnim spoštovanjem,

Bojan Borstner

V Kotljah, 18. marca 1997